

Räntefria Studiemedel

Ett bättre sätt att

finansiera studier

*Förslag till nytt
studiestöd*

av
Jonas Löhn

Idag

Det stora problemet med dagens system är räntan. Räntan i sig har en ackumulerande effekt som gör studielånen dyra och svåröverblickade för såväl studenten som staten. Eftersom ränteläget ofta förändras är det omöjligt att ha en långsiktig överblick över skuldsättningen. Räntan gör också att många studenter inte hinner återbetala sina studiemedel innan de når pensionsåldern. Att räntans effekter är störst på stora lån drabbar de långa utbildningarna som blir mindre attraktiva. Räntorna innebär dryga kostnader även för staten. Det som studenterna inte mäktar betala subventioneras ur statskassan. Skattepengar tas i miljardbelopp varje år till detta och kostnaderna blir ännu större framöver när avskrivningarna på 65-årsregeln anhopas.

De förslag till förbättringar som hittills presenterats är sådana som går ut på att inskränka lånens storlek så att räntans effekter mildras. Antingen gör man detta med ökad bidragsdel eller med högre krav på studie hastighet och självfinansiering. Ingen lyckas dock helt komma till rätta med räntans skadeverkningar.

Åtgärder är nödvändiga - annars skjuter man kostnaderna på framtiden. Räntesubventionerna blir större för varje år och

Fig. Rântans väg

man förväntar sig en väldig avskrivningsökning. Att hoppas på att inflationen äter upp rântans effekt vore en högst oansvarig politik. Och om studenterna ytterligare belastas för de ökade kostnaderna kommer den svenska utbildningsnivån sänkas. Ofta får studenten redan idag betala tillbaka både tre och fyra gånger det belopp hon lånat.

Näst arbetsmarknadsfonden är Centrala Studiemedelsnämnden (CSN) Riksgäldskontorets största lånekund. Man lånar där till marknadsränta för att få kapital att låna ut till de studerande. Studenternas ränteinbetalningar täcker inte CSNs räntekostnader. Varje år tillskjuts pengar från statskassan. Studenter och skattebetalare betalar alltså in det som Riksgäldskontoret fördelar ut som vinst till de stora kapitalplaceringarna. Denna hantering har uppenbara etiska brister. Studiestödet är för viktigt för att låta dem som arbetar med vinstmaximering som primärt mål tjäna pengar på samhällets och individers behov av utbildning.

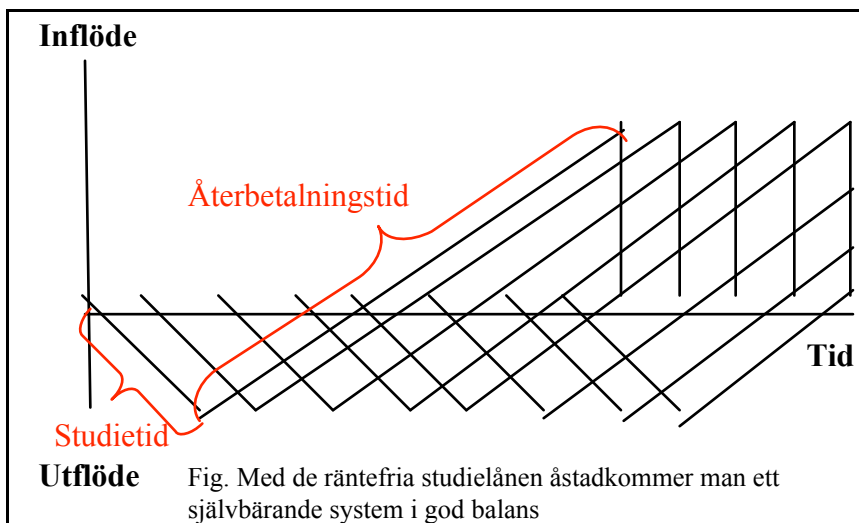
Den investering som den studerande gör kommer såväl samhället som henne själv till del. Den bör därför bekostas gemensamt. I ett samarbete mellan stat och studerande bör det ges förutsättningar att kunna leva med acceptabel standard under studietiden utan att behöva stå i evig skuld till CSN. Det är rimligt att den studerande ges möjlighet att återbetala sina studielån och som motprestation hjälpa andra studenter till lika förmånliga lån.

I ett räntefritt studiestödssystem kan det mesta av dagens regler behållas. Den enda större skillnaden är att studenten befrias från räntekostnaderna och i stället under amorteringstiden gör ett sparande som är lika stort som amorteringarna. Detta sparande kan studenten sedan ta ut efter återbetalningstidens slut. Då har man alltså sparat ihop till och fått tillbaka ett lika stort belopp som det man en gång lånade. Under spartiden har CSN kunnat låna ut dessa pengar till andra studenter. CSN får på så sätt en räntefri inlåning. Med denna metod blir nästan alla klara med sina återbetalningar betydligt snabbare än med dagens betalningssystem.

Fördelar för studenten

Räntefria sparlån - ett fungerande exempel

Föreningen JAK är på väg att bli Sveriges första räntefria bank. Verksamheten där visar att det går att bedriva finansieringsrörelse utan räntor. Genom att bli medlem får man möjlighet att ta räntefria lån om man också sparar utan ränta. Man kan säga att medlemmarna lånar av varandra och att var och en sparar ihop till motsvarande sitt eget lån. JAK har fungerat som låneinstitut sedan 1970 och har idag över 25 000 medlemmar.

Utan räntor blir lånen mycket billigare för så gott som alla studerande. En viktig effekt av det räntefria alternativet är att det sker en utjämning av kostnaderna mellan långa och korta utbildningar. Ingen ska behöva dras med skulder ett helt yrkesliv bara för att man valt en lång utbildning. I princip sparar man själv ihop till sin utbildning, även om man utför själva sparprestationen helt eller delvis i efterhand.

Sedan 1989 har studenten i realiteten fått betala marknadsmässig ränta på sina lån - t o m under studietiden. Tidigare erbjöd man de studerande lån som skrevs upp med

inflationen, dock högst 5,7 procent. Det var lättare att få betalningsansånd och avskrivningarna var få. Om den svenska konkurrenskraften inte ska försvinna måste kunnandet utvecklas och studenternas förutsättningar återupprättas.

Den dyra skuldsättning som vi har idag ger ett segregande system. Den som inte kommer från en miljö med ekonomiska förutsättningar att klara stora skulder vågar knappast satsa på en längre utbildning. För att undvika social snedrekrytering och allmän nedrustning av landets kompetensnivå måste även längre studier ges rimliga återbetalningsmöjligheter. Avlägsnas räntorna så blir denna möjlighet en realitet. Inte ens någon höjning av nuvarande betalningsnivå behövs (4% av lönen, både sparande och amortering inräknat). Och då får man ju dessutom tillbaka sitt sparade kapital efter amorteringstidens slut.

När det räntefria studielånesystemet kommit igång sker CSNs utlåning till största delen med pengar som kommit in som amorteringar och sparande från tidigare studenter. CSN byter den gamla ränteuppräknningen mot studenternas sparande och slipper den snedfördelande upplåningen till höga räntor. I ett längre perspektiv innebär räntefria studiemedel en sanering av den kostsamma verksamhet som väntas bli ännu dyrare framgent.

- Studenten blir klar med sin betalning betydligt tidigare än idag, särskilt med stora lån, vilket gör att de kostsamma avskrivningarna blir ytterst få.
- Man får ett närmast självbärande system som på sikt ger ekonomiska förutsättningar till ett mer aktivt rekryterande studiestöd.
- Verksamheten blir betydligt lättare att överblicka och mindre känsligt för svängningar i samhällsekonomin. Ju fler räntefria lån och återbetalningar med sparande desto stabilare blir jämvikten i systemet.

- En betydande ökning av lånens säkerhet sker också eftersom man får in ett sparkapital från studenten att i nödfall kvitta skulden mot. Efter halva tiden är sparandet ungefär lika stort som den resterande skulden (se fig. på föregående sida).
- Möjligheten finns att kombinera med andra förslag, t ex större bidragsdel eller annan återbetalningstakt om man finner behov av det.

Initialt behöver CSN finansiera de kvarvarande ränteskulderna, vilka kvarstår trots studenternas räntebortfall. För att införa mer flexibilitet och för att hålla CSNs kostnader nere vid övergången till det räntefria systemet kan man göra det möjligt att spara i ”utbildningskonton”. Man inrättar en sparform som inte ger avkastning i ränta utan i form av yrkeskompetens. På så sätt kan blivande studenter eller deras anhöriga i förväg åstadkomma hela eller delar av den sparprestation som annars skulle göras i samband med återbetalningen. Sparprestationen kan så överlåtas och på så sätt göra återbetalningen snabbare och ge ytterligare motivation till studier.

I slutändan är det näringslivet som får del av den kompetens utbildningsanordnarna ger. Även inom företagsvärlden bör det finnas intresse av att kunna göra räntefria investeringar med en form av ”kompetensutvecklingsavtal”. Branscherna kan certifiera önskvärd utbildning och får då ett större inflytande över tillgång och efterfrågan på kvalificerad arbetskraft. Detta skulle kunna vara ett attraktivt alternativ till mycket av den interna utbildning som nu sker i stort sett alla sektorer. Företagens kostnad består i utebliven ränteinkomst medan hela sparkapitalet tillfullo finns att återfå.

Man får ett nära samarbete mellan arbetsmarknad och utbildning och kan bättre samordna de olika formerna av utbildningsstöd. Med fördel kan AMS-utbildningarna och SVUX/SVUXA mer integreras med det reguljära utbildningssystemet. Det intresse branscherna har för

yrkesinriktad utbildning skulle ge CSN ytterligare räntefri inlåning, så att övergången till ett räntefritt system underlättas.

Det räntefria sparlånesystemet innebär en kraftig förbättring för studenterna till mindre kostnad än de förslag som går ut på att enbart öka bidragsdelen. Det kombinerar en långsiktig sanering av statens kostnader med en satsning på nationell kompetensutveckling.

Vad väntar vi på?

*För information och kalkyler kontakta:
Jonas Löhn, 0480 - 420 220*

Räntefria Studiemedel

Dagens studiemedelsfinansiering fungerar inte tillfredsställande.

Villkoren för de studerande blir allt mindre förmånliga och statens kostnader för studiemedel ökar ständigt.

Hela systemet utreds nu av en parlamentarisk riksdagsgrupp.

Utredningar har gjorts tidigare och politiska beslut har kommit och tagits bort.

Alla verkar överens om att en förändring måste ske men ingen vet riktigt hur.

Oavsett om räntefria studiemedel införs omedelbart eller stegvis så är det en lösning som gynnar både studenten och samhället i stort.